

Psychoanalyse voor de praktijk!

Editie 2024

Een serie van zes cursusavonden georganiseerd door Psychoanalytisch Centrum West. De cursus zal plaatsvinden op de dinsdagen 3 en 17 september, 1 en 15 oktober, 5 en 19 november 2024 van 19.30 tot 21.30 uur in Rotterdam. Voor meer informatie zie onderaan.

Introductie

In elk therapeutisch contact doen zich fenomenen en problemen voor waarbij psychoanalytische inzichten behulpzaam kunnen zijn. Ook wanneer u niet primair vanuit een psychoanalytische invalshoek werkt, is het zinvol wanneer u bepaalde dynamiek gemakkelijker kunt herkennen en verkennen, zodat u de behandelrelatie kunt bijsturen. Met name wanneer persoonlijkheidsproblematiek (mede) een rol speelt, is dit een belangrijke factor voor het succes van de behandeling. Hieronder worden de thema's per avond besproken.

Een praktisch psychoanalytisch ABC

3 september: Overdracht

Overdracht is een actualisering van relaties en wensen uit een eerder (meestal vroegkinderlijk) stadium. Hoe het hoeft niet om reële relaties te gaan, ook gefantaseerde relaties kunnen worden overgedragen. Deze infantiele prototypen van relaties worden onbewust naar het hier-en-nu overgezet en als *waar* beleefd. Overdracht is op zich niet 'slecht'; het helpt om de prikkels en complexiteit van contacten te reduceren. Het wordt behandeltechnisch pas lastig als de overdracht zich door de realiteit van het contact niet laat corrigeren en de betrokkene reageert met uit-ageren, wanneer de behandelaar niet voldoet aan het onbewuste script van de overdracht. Overdracht wordt door de cliënt zelf vaak ervaren als een 'trigger' waarna steeds dezelfde (heftige) reactie volgt. Het werken met de overdracht is een belangrijk aspect van een psychoanalytische behandeling. In andere behandelingen is het goed om voldoende over overdracht te weten, om de cliënt/patiënt te kunnen helpen met reguleren van de discrepantie tussen interne en externe realiteit.

17 september: Splitsen, Projectie, Projectieve identificatie

Splitsen is een vroeg defensiemechanisme dat peuters al gebruiken, om hun angst te verminderen bij een bedreigende situatie. Wanneer de dreiging van een persoon komt, wordt deze opgesplitst in een goed en een slecht iemand. Het gevaar kan ook van binnen komen, bijvoorbeeld als het kind veel agressie voelt. Dan wordt er gesplitst in een goed en een slecht zelf. Projectie houdt in dat slechte, negatieve ervaringen of delen van het zelf naar buiten worden geprojecteerd. Niet ik ben slecht, maar jij! En juist vanwege de onbewuste eigen ontkenning is de verontwaardiging over de ander des te groter. Bij projectieve identificatie blijft de 'afzender' van de projectie geïdentificeerd met het geprojecteerde deel en probeert controle over het gedrag van de ontvanger te krijgen. We veronderstellen dat baby's en kleine kinderen gebruik maken van projectieve identificatie als vroege vorm van communicatie, dus zonder defensieve functie.

Op de lesavond zullen vooral alledaagse en volwassen vormen van splitsen en projecteren aan bod komen, om het beter te kunnen herkennen bij cliënten.

1 oktober: Tegenoverdracht en Containment.

Tegenoverdracht zijn alle gevoelens die door de cliënt in de therapeut worden opgeroepen. Idealiter merkt de behandelaar dat zijn gevoelens als iets te maken hebben met de cliënt en maakt daarvan gebruik om de cliënt beter te begrijpen.

Containment is de capaciteit om tijdelijk onbewuste gevoelens te verdragen, die door de ander nog niet geverbaliseerd en daardoor alleen geprojecteerd kunnen worden. De projecties krijgen woorden en betekenis en worden gemodificeerd terug gegeven, een therapeutische kerntaak. De oorspronkelijke gevoelens kunnen door het containment alsnog worden verwerkt en innerlijk geïntegreerd. Daarnaast ontwikkelt door dit proces ook het zelfcontainend vermogen van de cliënt. Containment is niet hetzelfde als emotieregulatie; bij containment is er meer aandacht voor het verteerbaar maken van een ervaring door er betekenis aan te geven.

Zowel bij tegenoverdracht als bij containment is van belang dat de therapeut zichzelf voldoende tijd gunt om te gaan begrijpen, waarover het gaat en niet voortijdig ingrijpt of de projecties a.h.w. terugduwt, waardoor de kans op verdieping van het contact en van het inzicht afneemt. In de les zullen we aan de hand van casuïstiek verkennen, wanneer er mogelijk sprake is van voortijdig interveniëren.

15 oktober: Enactment.

Er is sprake van een 'overdrachtsneurose', wanneer de behandelrelatie het terrein is, waarop het neurotisch conflict van de cliënt zich in optima forma toont. Een enactment kun je een overdrachtsneurose voor twee noemen. Beide participanten raken zonder het te beseffen gevangen in een overdrachts- en tegenoverdrachtdynamiek, waarbij voor beiden interne conflicten, objectrelaties en wensen in het geding zijn, weliswaar (zo stellen we ons voor) geïnduceerd door de projectieve identificatie van de cliënt. Enactment wordt soms geassocieerd met heftige emoties en gedragingen, maar dat hoeft. Ook een kalme behandelrelatie waarbij de behandelaar op afstand wordt gehouden, kan een enactment zijn. Het kan lastig zijn, om een onderscheid te maken tussen passende responsiviteit enerzijds en een enactment anderzijds. In het laatste geval krijgt de behandelaar na verloop van (lange) tijd in toenemende mate een gevoel van vervreemding en controleverlies, soms heel licht. Enactment wordt binnen de psychoanalyse gezien als een waardevol fenomeen, omdat de analyticus hierdoor meer zicht krijgt op de psychische realiteit van de cliënt, mits de analyticus in staat is om zich van de enactment bewust te worden en erover kan nadenken. Andere therapievormen gebruiken de term 'enactment' om aan te geven dat het zinvol is, om na te denken over de 'rol' of positie die je als therapeut toebedeeld krijgt en hoe passend dit is voor de therapeutische relatie. In die zin zullen we er in de les op ingaan.

5 november: Onbewuste fantasie en droomdenken

Freud legde bij zijn conceptualisering van het onbewuste de nadruk op het driftleven en conflicten tussen psychische instanties (id, ego, super-ego). Melanie Klein ontdekte door haar speltherapie met kinderen het belang van onbewuste fantasieën en van een interne objectwereld, die vrijwel net zo echt is als de buitenwereld. Deze fantasmatische binnenwereld is een manier om de problemen met of in de buitenwereld draaglijk te houden (kinderen verwerken hun trauma's in hun spel en fantasieën). Zeker bij ontwikkelingsstekorten en trauma ontstaan soms hele concrete onbewuste fantasieën die een belangrijk motief vormen voor hoe iemand zich gedraagt.

Daarnaast is een uitgangspunt van de psychoanalyse dat denken, fantaseren en dromen in de geest dicht bij elkaar liggen en elkaar beïnvloeden. Het gaat zelfs nog verder: om iets diep te kunnen ervaren, waardoor ook een gevoel van 'aliveness' ontstaat, is het nodig dat denken en fantasie elkaar emotioneel raken. In de les zullen we vooral kijken naar veelvoorkomende concrete fantasieën, die in oorsprong de psychische overleving dienden, zoals bijvoorbeeld de stiekeme overtuiging bijzonder te zijn.

9 november: Negatieve therapeutische reactie

Een negatief therapeutische reactie hangt sterk samen met de factoren die hiervoor beschreven zijn. Als de cliënt een sterke negatieve overdracht heeft, sterk afsplitst en projecteert, uit loyaliteit met een intern object slecht over zichzelf denkt, of niet gedesillusioneerd wil worden in een grootheidsfantasie, dan is het voor de behandelaar (intern) heel hard werken om iets van de psychische realiteit van de cliënt bewerkbaar te krijgen. Het helpt om te denken dat al deze factoren in principe 'fantasie' zijn, onbewust zijn en vaak bedoeld om zichzelf te beschermen tegen de psychische pijn van schaamte, schuldgevoel, vernedering, afwijzing, rouw e.d. Het is voor de behandelaar soms lastig te verdragen, wanneer een cliënt de realiteit lijkt te haten en daarin volhardt. In de les zullen we onderzoeken hoe zo'n destructieve psychische realiteit de therapeut uitnodigt om het op te geven, afstand te nemen, passief-agressief te worden ('dan moet je het zelf maar weten') en dat daar niet aan toegeven (door zelfcontainment van de behandelaar) al een eerste stap richting realiteit kan zijn.

Informatie:

De cursusavonden zijn bedoeld voor psychiaters, psychologen, psychotherapeuten en degenen die daarvoor in opleiding zijn. Een BIG-registratie of het in opleiding zijn daartoe is een voorwaarde voor deelname.

Iedere bijeenkomst zal bestaan uit een inleiding op de stof, een bespreking van de literatuur aan de hand van vragen en commentaren van de deelnemers, close reading van enkele cruciale passages en een bespreking van een door één van de deelnemers ingebrachte casus.

Docent:

De cursus wordt gegeven door Famke Kwee, psychotherapeut en psychoanalytica, opleider en leeranalytica bij de Nederlandse Psychoanalytische Vereniging (NPAV).

Aantal deelnemers: minimaal 8, maximaal 12.

Data: 3 en 17 september, 1 en 15 oktober, 5 en 19 november 2024.

Tijdstip: van 19.30 tot 21.30 uur.

Locatie: Burgemeester Bosstraat 46, 3043 GD Rotterdam.

Deze locatie is goed te bereiken met OV (bus 33 en bus 40) en auto; u kunt gratis parkeren op het terrein van De Fabriek.

Inschrijving via secr@pacwest.nl. Bij inschrijving graag naam en BIG-nummer vermelden. Uw inschrijving is definitief na betaling. U kunt zich alleen voor de volledige cursus aanmelden.

Kosten: 360 euro, overmaken naar IBAN NL73TRIO 0379433915 o.v.v. *Psychoanalyse voor de praktijk! Editie 2024*.

Accreditatie: is toegekend voor NVP, NVvP en FGzPt

Literatuur

Na inschrijving ontvangt u de literatuur per mail. Deze zal tijdens de bijeenkomsten worden besproken en toegelicht. Bij toerbeurt lezen drie à vier deelnemers het artikel van te voren en kiezen een voor hen in professioneel opzicht treffende passage en lichten toe waarom. Alle deelnemers wordt gevraagd de tekst bij de hand te hebben, zodat we gezamenlijk passages kunnen lezen.